

"סנאט" מספר 319 בנושאים מדיניים - חברתיים :

רפורמה בשיטת מינוי השופטים - נייר עמדה

תקציר:

בשל הנטייה הגוברת ולא רק בישראל, להביא להכרעתם של שופטי בית המשפט העליון, כל סוגיה פוליטית קונטרוברסלית זהותם האישית והשקפת עולמם של השופטים הופכים גם הם לסוגיה במחלוקת ואופן מינויים למרכיב מהותי באמון שהציבור רוחש למערכת המשפט. בשל התפקיד המרכזי של בית המשפט העליון בהכרעות גורליות, מדינות לא מעטות בעולם המערבי נוטות לבחון מחדש את דרך מינוים של השופטים העליונים.

בשנים האחרונות חלה שחיקה באמון הציבור במערכת המשפט ובשל התפקיד המרכזי של בית המשפט העליון בהכרעות גורליות, דומה שיש חשיבות עליונה בבחינה מחודשת ושקולה של שיטת המינויים הנוהגת גם בישראל. מה שהיה נכון בשנים עברו לא בהכרח נכון למאה ה- 21 ואט אט החל לחלחל הספק אם השיטה הנוהגת אכן מביאה למינויים של השופטים האיכותיים והמתאימים ביותר. כדי ליצור במוסד החשוב הזה את אותו פסיפס אנושי שיוביל הן מן הבחינה האינטלקטואלית והן מן הבחינה המקצועית, יש בהחלט מקום לצרף לוועדה נציגי ציבור מתחומים שונים, כמו למשל אנשי אקדמיה, אולם אסור בתכלית האיסור להוסיף לוועדה עוד פוליטיקאי, כפי שמציע פרידמן.

חברי צוות ההיגוי בעבר
יו"ר ראשון,
הנשיא חיים הרצוג ז"ל
יו"ר שני,
מר חיים י. צדוק ז"ל
ד"ר יהודה לנקרי
ח"כ מיכאל איתן
עו"ד יוסי כץ
ד"ר וינפריד וייט
ח"כ גדעון סער
ח"כ יצחק הרצוג, שר
ח"כ אתי לבני
ח"כ איתן כבל, שר

בשיתוף:
קרן פרידריך אברט
חסויות:
משה קורניק

Steering Committee
Mr. Uzi Baram Chair
Dr. Yossi Beilin, MK
Mr. Hermann Bünz
Ms. Amira Dotan, MK
Mr. Gilad Erdan, MK
Mr. Shai Hermesh, MK
Ms. Nadia Hilou, MK
Ms. Orit Noked, MK
Mr. Ephraim Sneh, MK

Former members of the steering committee
Former Chair,
The Late President
Chaim Herzog
Former Chair,
The Late Mr. Haim J.
Zadok
Dr. Yehuda Lankry,
Mr. Michael Eitan, MK
Adv. Yossi Katz
Dr. Winfried Veit
Mr. Gideon Saar, MK
Mr. Isaac Herzog, MK
Minister
Ms. Eti Livni, MK
Mr. Eitan Kabel, MK
Minister

In cooperation with:
Friedrich Ebert Stiftung
Sponsors:
Moshe Kornik

"על השופטים להיות יותר מלומדים מאשר שנונים, נכבדים באמת ולא רק סבירים ויותר שקולים מאשר בטוחים בעצמם. אולם מעל לכל היושרה היא זו שאמורה להיות מנת חלקם ומידתם החשובה ביותר" (פרנסיס בייקון, 1597)

שלטון החוק הוא האחריות העליונה של ממשלה, כל ממשלה, והיסוד החיוני ביותר בהגנה על שלטון החוק במובנו הרחב הוא עצמאותה של הרשות השופטת. עצמאות שיפוטית הינה יסוד מכריע במדד האמון שהציבור רוחש לבתי המשפט ובראש וראשונה לבית המשפט העליון וזאת משום שעל הציבור להיות משוכנע מעל לכל ספק סביר שכאשר השופטים באים לחרוץ גורלות, הם יעשו זאת ללא משוא פנים ובהתאם לחוק.

ומשום שהשופטים הם בני אדם, אמינותה של מערכת המשפט תלויה במידה רבה ברמתם האישית והמקצועית של השופטים. הדברים הללו נכונים לכל הערכאות השיפוטיות, אולם חשובים שבעתיים כשהדברים נוגעים לשופטי בית המשפט העליון.

בית המשפט העליון הוא ללא ספק בין המוסדות החזקים ביותר מבחינה פוליטית. הוא זה שמפרש את החוק ואת חוקי היסוד שהם למעשה מעין חוקה, הוא זה שקובע את נורמות המוסר, מאזן את זכויות האדם, ואת חירויות הפרט אל מול צרכי החברה, שומר על חומות שלטון החוק ומגן על הדמוקרטיה. זוהי הערכאה השיפוטית הגבוהה ביותר ולמעשה זרוע שלטונית בעלת עוצמה אדירה, שמניעה תהליכים של שינויים חברתיים ומשפיעה באופן עמוק על עיצוב פני החברה בישראל. שאלות של דת ומדינה, איזון צרכי הביטחון מול זכויות האדם, זכויות נשים, זכויות הומוסקסואלים, זכויות הוריות וזכויות ילדים, זכויות חברתיות - קשה למצוא ולו נושא אחד בעל משמעות ערכית ושנוי במחלוקת ציבורית שלא מגיע לפתחו של בית המשפט העליון בו הוא הפוסק האחרון. ללא אפשרות ערעור. בשל הנטייה הגוברת ולא רק בישראל, להכרעתם של שופטי בית המשפט העליון, כל סוגיה פוליטית קונטרברסלית זהותם האישית והשקפת עולמם של השופטים הופכים גם הם לסוגיה במחלוקת ואופן מינויים למרכיב מהותי באמון שהציבור רוחש למערכת המשפט. וגם זה לא רק בישראל.

שיטת המשפט האמריקנית שונה בתכלית מזו הישראלית ומסובכת ממנה בהרבה, אם כי גם שם את המילה האחרונה בסוגיות העקרוניות ביותר, אומר בית המשפט העליון הפדראלי בווינגטון. בניגוד לשיטה הנהוגה בישראל, בארצות הברית ממנה הנשיא את שופטי בית המשפט העליון ומינוים טעון את אישור הסנט, אולם בטרם יאשר הסנט את מועמדי הנשיא, הם נאלצים לעמוד בחקירה פומבית צולבת, לעיתים אכזרית, של חברי הוועדה הרלבנטית בסנט ולא כל מועמדי הנשיא זוכים לאישור. בקנדה ממנה ראש הממשלה את שופטי בית המשפט העליון ובבריטניה על פי השיטה המסורתית שופטי בית המשפט הגבוה לערעורים The Law Lords הם גם חברים בבית הלורדים, הבית העליון בפרלמנט הבריטי. הממונה על מערכת השפיטה, מעין נשיא בית משפט עליון, הוא גם שר בכיר בקבינט הבריטי.

בשל התפקיד המרכזי של בית המשפט העליון בהכרעות גורליות, מדינות לא מעטות בעולם המערבי נוטות לבחון מחדש את דרך מינויים של השופטים. בקנדה מתרבים הקולות הקוראים לשינוי השיטה ולהקמתה של ועדה מייצגת לבחירת שופטים. אפילו בבריטניה, ערש השמרנות והמסורת הפוליטית המפוארת התקבלה ביוני 2003 החלטה להקים בית משפט עליון חדש שיהיה מנותק מן המערכת הפוליטית וכשנתיים אחר כך אושרה ההחלטה בבית הלורדים וקיבלה תוקף של חוק. השינויים המתהווים מובילים, בצדק, מגמה ברורה: למזער את מעורבותה של המערכת הפוליטית בתהליך מינויים של השופטים כשהשיטה האמריקנית נתפסת כגרועה ביותר. הכל מכירים בעובדה שאין אפשרות לנתק לחלוטין את חבל הטבור בין שלוש רשויות השלטון, ויש להשלים עם מעורבות מסוימת של הרשות המבצעת והמחוקקת בתהליך בחירת השופטים, שהרי גם השופטים אינם עומדים מעל לחוק, אולם ההכרה שיש צורך להרחיק את השפעתה של הפוליטיקה היומיומית מתהליך המינוי גוברת גם במדינה כמו בריטניה ועל פי השיטה החדשה שופטי בית המשפט העליון ייבחרו על ידי ועדת מינויים נרחבת.

במשך שנים לא הייתה ביקורת משמעותית על אופן מינוי השופטים בישראל ולא התקיים שיח ציבורי של ממש, אולי משום שעד לא מכבר יעילותם המקצועית ויושרתם האישית של השופטים שמונו לא הוטלה בספק. השיטה עבדה. בשנים האחרונות חלה שחיקה באמון הציבור במערכת המשפט בכלל ובבית המשפט העליון בפרט ובשל התפקיד המרכזי של בית המשפט העליון בהכרעות גורליות, דומה שיש חשיבות עליונה בבחינה

מחודשת ושקולה של שיטת המינויים הנוהגת גם בישראל. מה שהיה נכון בשנים עברו לא בהכרח נכון למאה ה-21 ואט אט החל לחלחל הספק אם השיטה הנוהגת אכן מביאה למינויים של השופטים האיכותיים ביותר.

הוועדה למינוי שופטים מונה תשעה חברים ובראשה שר המשפטים. לצידו, דורית ביניש, נשיאת בית המשפט העליון ועוד שני שופטים עליונים, שני חברים בלשכת עורכי הדין ועוד שלושה פוליטיקאים: שר נוסף ושני חברי כנסת, אחד מן האופוזיציה. על אף שלכאורה זו וועדה מאוזנת היטב ואנשי המקצוע עולים בה במספרם על הפוליטיקאים, הניסיון בעת הזאת מלמד שמשקלם הסגולי של שלושת שופטי העליון בוועדה כה גדול, עד שהוא מאפיל על האחרים. הוועדה מצומצמת מדי והיא ממנה את השופטים לכל הערכאות, והדבר לא בהכרח תורם לאיכותם של השופטים הנבחרים.

משום כך יש לשקול בכובד ראש כמה מעמדותיו של פרידמן, כמו למשל, להבדיל במשהו בין הרכב הוועדה שבחרת את שופטי בית המשפט העליון ובין זו שממונה על בחירת השופטים בערכאות הנמוכות יותר ובכך לצמצם מאד את היכולת לבצע "עסקאות" בין הערכאות. כדי ליצור במוסד החשוב הזה את אותו פסיפס אנושי שיוביל הן מן הבחינה האינטלקטואלית והן מן הבחינה המקצועית, יש בהחלט מקום לצרף לוועדה נציגי ציבור מתחומים שונים, כמו למשל אנשי אקדמיה, אולם אסור בתכלית האיסור להוסיף לוועדה עוד פוליטיקאי, כפי שמציע שר המשפטים דניאל פרידמן, ובכך להפר את האיזון העדין של המעורבות הפוליטית במינוי השופטים, במיוחד השופטים העליונים. בית המשפט העליון איננו נחלה פרטית של איש, לא של דורית ביניש ולא של פרידמן, הוא נכס אסטרטגי של מדינת ישראל ושיח ציבורי גלוי בהליך הבחירה יתרום להגברת האמון ביושרה של השיטה. מה שנחוץ עכשיו כדי להשיב את אמון הציבור הוא שיתוף פעולה בין כל הגורמים כדי להביא לכך שייבחרו השופטים הראויים ביותר, שכן הם אלה שעתידים להכריע בנושאים הבערים שיעצבו את פני החברה בישראל.